

A fesztivál plakátja

Botházy-Daróczy Réka köszönti a fesztivál résztvevőit

A Szárnyas Sárkányok a nagyváradai Holnaposok terén. Fotók: Dudás Levente

Hegyi Réka

ÍME, ITT A BÁBSZÍNHÁZ!

FUX FESZT – ERDÉLYI MAGYAR HIVATÁSOS BÁBSZÍNHÁZAK FESZTIVÁLJA¹

A bábszínház egyik legősi és talán a leggazdagabb színházi műfaj, Erdélyben mégis ritkán kerül a figyelem középpontjába, ritkán ír róla a sajtó, nagyon kevés a műfajnak dedikált rendezvény és a szakmai találkozások lehetősége. A Kolozsváron évekig szervezett Romániai Magyar Bábos Találkozó², majd a néhány kiadást megért sepsiszentgyörgyi Cimborák Bábos Találkozó³ volt a bábosok kizárólagos találkozási lehetősége, de ezek a rendezvények anyagi, technikai, emberi okok miatt megszűntek.

Azonban a találkozás, a hivatásos fórumon való részvétel, sőt, talán a megmérettetés igénye is megmaradt⁴. Részben ezt a hiányt pótolja a két-évente szervezett Fux Fesztivál. A nagyvárad-i társulatalapító képzőművészről elnevezett bábos fesztiválon a romániai magyar hivatásos bábszínházak találkoznak, szakmai zsűri értékeli és díjazza előadásait, tematikus szakmai beszélgetésekre hívják a résztvevőket, a marosvásárhelyi egyetemen tanuló bábosok is bemutatkoznak és nem utolsó sorban elég pontos képet lehet alkotni arról, hol tart ma a bábjátszás Erdélyben.

Az előadások

A kísérőprogramok és találkozások mellett talán mégis az a legfontosabb, amit előadásaikban „mondanak” el magukról a társulatok. Mint minden fesztiválon, a Fuxon is bekövetkeztek technikai malőrök, egy-egy előadás nem a legjobb formáját mutatta, de bizonyára ezek sem véletlenek, és mint a mesében, a jó előadások kiállták ezeket

a próbákat is, a problémásabbak pedig akkor sem lehetnek volna paravánrengető és elsöprő sikerű előadások, ha nem ütköznek nehézségekbe.

A versenyprogramba benevezett produciók mellett a társulatok és a fesztivál vendégei lehetőséget kaptak más előadások bemutatására is. A nagyváradi gyermeknézők mellett, akik hangosan és lelkesen örültek az eseményeknek, azoknak is hasznos volt a műsorkínálat bővülése, akik pontosabb képet szerettek volna alkotni az általános helyzetről vagy a társulatok munkájáról. Még az sem tűnik teljesen kizártnak, hogy egy-egy díjazott nem csupán a versenyben szereplő alkotás miatt nyerte el a zsűri elismerését. Éppen ezért az sem indokolt, hogy külön blokkban összegezzük a hivatalos és az off program előadásait.

A házigazda Szigligeti Színház Lilliput Társulata a *Két mese a hársfa alatt* (rendező: Vranycz Artúr) bemutatójával és a *A helység kalapácsa* (rendező: Bartal Kiss Rita) című rendhagyó irodalomórával vett részt a fesztiválon. A két különböző eszköztárral létrehozott előadás közös vonása a bábosok lelkes, tehetséges játéka és az élőzenei kíséret, ami meghatározza a ritmust, valamint kiváló hangeffektusokkal gazdagítja a produciókat.

A két előadásban nagyon eltérő a képzőművészeti megközelítés. A *Két mese...* hősei groteszk, erősen kiugró szemű, tekintet nélküli pálcás bábok – Kelemen Kata alkotásai –, akik három egymás mögötti síkban járnak be egy teljes színpadot, az Árkádia széles nyitású előadótermét. A *helység kalapácsa* szereplőit naiv síkbábok keltik életre

1 2015. október 5–10. Nagyvárad. A fesztivált első alkalommal 2013-ban szervezték meg.

2 A Romániai Magyar Bábos Találkozó 1998 és 2005 között hét kiadást ért meg.

3 A Cimborák Bábos Találkozó 2009 és 2011 között három kiadást ért meg.

4 Az állítás bizonytalanságát az okozza, hogy az első Fux Fesztiven, 2013-ban két alkotó is visszautasította a neki, illetve társulatának ítélt díjat: állításuk szerint így szerették volna felhívni a figyelmet a bábszínházi előadások gyenge színvonalára.

(díszlet és jelmez: Rumi Zsófia), de a figurák lényegét jól és pontosan megragadó vonalak mellett (a bíró például félkaron könyökölve fekszik, és „unottan” lebeg be a tett helyszínére) a színészek pazar gesztusai, felerősített mimikájuk teszi kacagtatóvá az irodalomórát, amit mi egy meghitt kisteremben látunk – az előadás minden bizonnyal „befér” egy hagyományos osztályterembe is. A szereplők „stáb-trikókat” viselnek: ezeken elől a költemény ikonikus tárgyai láthatók: a harang, a leszakadt és ettől abszurdnak tűnő fül – kvíz-kérdés azok számára, aki nagyon jól ismerik *A helység kalapácsát*: kié ez a fél fül? –, valamint a mindenki eszét elvevő és indulatait felerősítő italos korsó. A hátoldalon „kifordított és felfordított” írással Petőfi neve, alatta a költemény és egyben az előadás címe. *A helység kalapácsa* méltán nyerte a II. Fux Feszt nívdíját.

Két előadást mutatott be a kolozsvári Puck Bábszínház társulata is: Demeter Ferenc több, Mátyás királyról szóló népmesét dramatizált, *Ha én lennék Mátyás király* (rendező: Urmánczi Jenő) címmel, versenyen kívül pedig az Orbán János Dénes átíratában Méhes György *Murok Matyi kalandjai* című könyvének meséiből született *Hol a világ közepe?* című előadást (rendező: Varga Ibolya).

A két produkció nem hasonlít egymásra, de egy közös vonásuk mégis akad: a bonyolult meseszöveg, ami néha megakasztja az amúgy is törékeny ritmust. Felnötként is többször kapjuk fel a fejünket: mi történik, vége? Hát nem, folytatódik. A Mátyás-mesékben ilyen jelenet, amikor az előadás vége felé két bábos kibújik a pindur paraván mögül, jellemző kalózra és börtöntöltelékre egyaránt utal (tervező: Liviu Bora), nem tudjuk miért, honnan csöppentek a mesébe – később, az előadás legvégén lesz szerepük, az interaktív játékot követően a gyerekek sorából választanak és koronáznak meg egy igazságos királyt. Méhes György meséi realiztikus élethelyzetből indulnak ki, majd a fantáziavilágba csapnak át – ám az előadásban a két

világ nem fonódik össze szervesen, az alkotók megtartják a linearitást, a mesélést pedig játékkal duplazzák. Így a tárgyakkól, például a zoknikból, csíkos harisnyákból összálló lények, bármennyire is viccesek, illusztrációk. Mellettük sok, túl sok olyan tárgy van, ami nem szervesen alakul át a gyerekszobában fellelhető tárgyakkól mese-szereplővé, például az autót egy kocsi alkotóelemeiből rakják össze, a csudálatos utazások színtere pedig a kinagyított természetfotókból álló díszlet-paraván (tervező: Epaminonda Tiotiu).

A Ha én lennék Mátyás király című előadást is díjazták Nagyváradon⁵, és bár külön elismerésben nem részesült, a szakmai zsűri kiemelte a fiatal színészek alakítását: a klasszikusnak tartott, paraván mögött zajló, kesztyűs bábok mozgását értékelték, hiszen a látszat ellenére ezt a műfajt kevesen művelik profi módon. Mindkét produkcióból hiányzott viszont a bábelőadások másik fontos összetevője, a zene ereje: pozitívum, hogy nem felvételiről játszottak be oda nem illő dalokat, ám az élőben előadott énekek erőtlensége, érthetlensége sikeredtek. A Brighella Bábszínház *Cseresznyevirág* című előadásához Kaszás Villó dramatizált japán meséket, Rumi László rendezői irányításával pedig szép bunraku-tanulmányt mutattak be a fiatal művészek. A Szatmárnémetiben született produkcióval szemben természetesen nem támaszthatunk olyan igényeket, mint egy hagyományos, autentikus bunraku-előadás esetében, de a letisztult szépségű bábok – Bodor Judit és Szász Zsolt munkái –, a szinte naiv, inkább csak hangulatában keleti díszlet, és az érzékeny, koncentrált színészi munka a fesztivál egyik legüdebb színfoltjává varázsolta az egy órási mesét.

A sepsiszentgyörgyi Cimborák Bábszínház is két előadással mutatkozott be. A Mátyás király koronázásáról szóló népmesét Csibi Szabolcs előadásában történelmi ének meséli el és árnyjáték illusztrálja. Nagy Kopeczky Kálmán rendezésével plusz töltettel az előadás utolsó percei látják el: a Szent Korona körül legyeskedő turisták (köztük

5 A fesztiválon pedagógus zsűri is ítélkezett: az óvodás-kisiskolás korú gyerekeknek bemutatható produkciók közül a *Ha én lennék Mátyás király* című előadást találták a legjobbnak.

Cseresznyevirág. Rendező: Rumi László, báb: Bodor Judit, Szász Zsolt. Brighella Bábszínház, Szatmárnémeti

A helység kalapácsa.
Rendező: Bartal Kiss Rita,
díszlet és jelmez: Rumi Zsófia,
zene: Szőke Kavanszky András.
Lilliput Bábszínház, Nagyvárad

Verstől versig
Rendező: Nagy Kopeczky
Kálmán, zene: Csibi Szabolcs,
Kelemen István.
Cimborák Bábszínház,
Sepsiszentgyörgy

Verstől versig

Ha én lennék Mátyás király
Rendező: Urmánczi Jenő, díszlet és
jelmez: Líviu Bora,
zene: Csokán Raul, Urmánczi Jenő.
Puck Bábszínház, Kolozsvár

a felszabadult gyermekcsoport) és az őket terelgető idegenvezető megkérdőjelezi viszonyulásunkat a hatalom jelképeihez.

Verstől versig címmel Kányádi Sándor humoros költeményeiből válogatott a Cimborák alkotócsapata, és frenetikus játékedvvel, elsősorban maszkos játékkal életre is keltették az ökrösszekeket, a kecskét, a lovakat, a vásári forgatagot – benne tündéri, szedett-vedett kellékekkel eljátszott vásári báb-jelenettel –, és a falusi élet szinte archaikus figuráit. Az előadásban szereplő színészeket a szakmai zsűri alakítás-díjjal jutalmazta.

A marosvásárhelyi Ariel Ifjúsági és Gyermekszínház *Momója*, amit Michael Ende nyomán Gyulay Eszter írt és Rumi László rendezett, kis, finom részletekig kidolgozott, fából faragott bábokkal kelti életre a kisváros szereplőit (tervező: Balla Gábor). Ez az arány meghitt játékeretet követel meg, a nagyváradi báb-színház színpadán így sok-sok részletet elnyelt a nagy tér, és az előadás ritmusára és játékidéjére is kedvezőtlenül hatott. Az időhiányt megfejtő mély, költői és elsősorban minket, felnőtteket elgondolkodtató mesének az egyenlőtlen színészi játék sem kedvezett: precíz, a bábokra vagy figurákra koncentráló alakítások mellett kulcsfigurákat játszó színészek a szöveget sajnos csak felmondták.

Nagyon sok problémát vetett fel a Csiky Gergely Állami Magyar Színház fesztiválon bemutatott három előadása. Az *Apakalandban* – Neil Gaiman meséjét Ioan Brancu rendezte – Apa elmeséli útját a sarki bolttól hazáig: népszerű játékfigurákkal (dínó, póni) mutatnak be egy játékedvtől és humortól pezsgő, hihetetlen elemekkel megtűzdelt történetet, ám ha el is fogadjuk a helyszínként megjelölt konyha „oda nem illő” tárgyait, sok megoldás hatásadásznak tűnik (például a minionok/minyonok megjelenése).

A másik, verseny kívül bemutatott előadás, *A hétfejű tündér* ennél súlyosabb vétségeket követ el: itt papírszínházban, sok-sok magazinból kivágott díszletemmel és síkbábbal mutatnak be két ismert mesét, és óhatatlanul ezek igazát keressük és várjuk, de nem találjuk, és más választ sem kínál a dramatizálás (amelyet nem jegyez senki). Az előadás kerete is be nem váltott ígéret-

nek bizonyul: két hajléktalan kéredzkedik be a terembe, akik mesélnek a közönségnek, hálából a befogadásért, ám a végén nem zárul le ez a szál. Antal Attila rendezése két Lázár Ervin-mese esetlen összedolgozása.

A gyermekzsűri a temesvári *Csomótündémek* ítélte oda díját, a hivatásos ítések pedig az előadás látványvilágát (Miareczky Edit munkája) díjazták. Minden döntés mögött szubjektív meglátások is lapulnak, de a díjátadón elhangzott rövid felvezetőkből nem derült ki a szakmai indoklás.

A *Csomótündémek* – Gimesi Dóra meséjét Fekete Ádám dramatizálta és Bereczki Csilla rendezte – kétségkívül sok érdeme van: nagyon fontos témát jelenít meg, valamiféle mesés magyarázattal szolgál az egyre gyakoribb válásokra. De talán éppen a morális felelősség miatt jó lett volna szakemberek bevonásával is elemezni az érzékeny témát, hogy a jó szándék ne vezessen felháborodott reakciókhoz. Elbagatellizáltak magyarázatokat, a csodás meseelemeket kilúgozták az előadásból az alkotók, de még a mindenért felelős Csomótündér bájos emberi vonásai is megszűntek. Maradtak a fehérbe öltöztetett, fehér arcú emberek (mint sápadt elme-gyógyintézeti betegek?), a tiirtarka, bohócosra vett Csomótündér, aki mindent elszúr, majd az amúgy is összezavarodott gyermek nyakába varja terheit és elrohan Grönlandra nyaralni.

A játéktér hansúlyos részét egy zöld kanapé foglalja el, amit viszont alig használnak (paravánként, ülőalkalmatosságként szolgál egy-egy jelenetben). A családi drámákat gyémántszemű rongybabák mutatják be az előadást uraló, stilizált városi színtérrel keretezett paraván mögött.

A székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház nemrég alakult bábársulata is bemutatkozott a hivatásosok seregszemlájén: a *Cókmók, avagy a morgolóddó szekrénymanó* című előadásban, amit G. Szász Ilona meséjéből Nagy Regina rendezett, egy bumfordi manó küzd meg új barátaiért, a bábokat életre keltő színészek pedig pontos, fegyelmezett alakításaikkal bebizonyítják: nincsen bábos színészi kvalitások nélkül, és hiába bármilyen diploma, elhivatottság, alázat, a műfaj szenvedélyes szeretete és sok munka nélkül senkiből nem lesz bábos.

Momo. Rendező: Rumi László,
tervező: Balla Gábor, zene:
Ágoston Béla. Ariel Ifjúsági és
Gyermekszínház,
Marosvásárhely

Kézvel lábbal. A
Marosvásárhelyi Művészeti
Egyetem II. évfolyamos bábszít-
nész hallgatóinak előadása.
Rendező, tanár: Máthé Rozália

Csomótündér. Rendező: Bereczki Csilla,
díszlet, jelmez: Miareczky Edit,
dramaturg: Fekete Ádám,
zene: Tijana.
Csiky Gergely Állami Magyar színház,
Temesvár

A képzések és műhelymunkák pótlása miatt fontos lett volna, ha több társulat él a szervezők kínálta lehetőséggel, és ha nem is lehetett jelen a fesztiválon annak kezdetétől a végéig, 2-2 képviselőjük megnézhetne minden előadást, részt vehetne a beszélgetéseken, és hazatérve megoszthatná élményeit, új ismereteiket csapatukkal. A nyírbátori Szárnyas Sárkányok gólyalábas utcaszínházi megnyitója a Holnaposok terén, a klasszikus vásári bábjáték *Vitéz László és az elátkozott malom* Pályi János előadásában, a kecskeméti Ciróka Bábszínház *Hamupipőke* című előadása, a debreceni Vojtina Bábszínház *Ki hol lakik?*, valamint a Budapest Bábszínház *Tíz emelet boldogság* című előadása is szerepelt a Fux programjában, és ezek közül mindegyik hasznos élmény lehetett volna kezdőknek és haladóknak egyaránt. A társulatok művészeti vezetői, igazgatói, rendezői is hiányoztak (tisztület a kivételeknek, akik elkísérték színészeiket, de közülük is

kevesen maradtak a fesztiválon). Jó lett volna néha az alkotóknak, az előadásokat jegyzőknek, és nem az amúgy is kiszolgáltatót bábosoknak szegezni egy-egy kérdést. Jó lett volna, ha kialakul egy helyzetkép a bábosok mindennapi gondjairól: ugyan minden társulat más-más helyzetben van, sok esetben hasonló problémákkal küzd – ezek egy része kiderült az esti beszélgetéseken, ahol a szervezők által javasolt témák (irodalom és bábelőadás viszonya, a bábos oktatás, asztrológia és mese viszonya) mellett terítékre kerültek az előadások által felvetett kérdések is. Aki ott volt, nyitott volt, tanulhatott belőle, ennél viszont sokkal fontosabb: céhbeliekkel találkozhatót, megerősödhetett a műfajba vetett hite és remélhetőleg nem „csak” bábosnak fogja érezni magát ezentúl, hanem csupa nagybetűs BÁBOSNAK. (Szerzőnk írása megjelent a Játéktér 2015. decemberi számában is.)

LO AND BEHOLD, THE PUPPET THEATRE!

For the second time, Oradea/Nagyvárad hosted the *Fux Feszt*, Transylvania's Hungarian professional puppet theatre festival. The festival, named after Oradea's founding troupe, takes place every two years and is a gathering place for Hungarian language professional puppet theatres in Romania. Festival participants are invited to take part in thematic discussions, and performances are evaluated by professional juries. Budding puppeteers from the university in Tirgu Mures/ Marosvásárhely are also active participants. The festival provides a good chance to get an idea of the state of puppetry in Transylvania. At the Second Fux Feszt, the Niveau Prize was awarded to a troupe from Nagyvárad for their performance of *The Hammer of the Village (A helység kalapácsa)*. The Cimborák Puppet Theatre of Sfântu Gheorghe/Sepsiszentgyörgy won the jury's prize for their portrayal of humorous selections from Sándor Kányádi's *From Poem to Poem*. The Lilliput Ensemble organized this wonderful festival with a family-like at

Szabó Balázsék zenés programja a klubban

Képek a Szigligeti Stúdió klubjában rendezett esti programokról

A könyvbemutató szakmai résztvevői

Képek a Fux Feszt, az erdélyi Magyar Hivatásos Bábszínházak II. Fesztiváljának díjkiosztó ünnepségéről, 2015. október 10. Nagyvárad. (Daróczi István és Nagy Kopeczky Kálmán*)

A Lilliput Társulat tagjai a fesztivál díjátadóján

Botházy-Daróczi Réka a fesztivál díjátadóján

* Nagy Kopeczky Kálmán, a sepsiszentgyörgyi Cimborák Bábszínház művészeti vezetője, rendezője a fesztivál után, 2015. december 3-án, 43 éves korában váratlanul elhunyt.